

Споразум који је одредио судбину Блиског истока

10:52 16.05.2016.

Познат по именима двојице дипломата који чак нису били ни експерти за Блиски исток, споразум Сајкс–Пико, којим су Британија и Француска обезбедили сфере утицаја на територијама умирућег Османског царства, увео је регион у деценије етничких и верских сукоба и џихадистима Исламске државе пружио прилику да узврате проглашењем свог калифата.

„Споразум о малој Азији”, један од најважнијих у историји савременог Блиског истока, 16. маја 1916. тајно су, уз сагласност Русије, склопиле две колонијалне силе, а његови потписници, **сер Марк Сајкс и Жорж Пико**, тешко да су могли и да помисле да ће нова расподела сфера утицаја толико дуго опредељивати судбину Блиског истока.

Пошто је Лондону и Паризу било препуштено да сами дефинишу границе унутар својих зона утицаја, британска обавештајка Гертруде Бел је на основу овог споразума исцртала нову карту арапског Оријента.

Британци су добили контролу над југом Ирака и Палестином од обала Средоземља до реке Јордан и Цисјорданије.

Французи су преузели контролу на југоистоку Турске, северу Ирака, Сирију и Либан.

Британци су територијом данашњег Ирака директно владали 1920–1923. када ће Мосул и Багдад убацили у новостворену државу.

Исте 1923. успоставиће мандатну територију Палестине обећавајући Арапима захвалност за борбу против Турака истовремено када и ционистима територију коју ће држати до 1948. када је створена држава Израел.

Французи су извукли Либан из Сирије, а њихов мандат над две земље трајеће од 1923. до 1946.

Неприродне границе, у контрасту са људском географијом, дефинисале су државне територије Ирака, Сирије и Либана. Сваки од нових политичких ентитета био је подељен дуж етничких, секташких или социјалних линија.

У Палестини су избијали сукоби између бедуина са Источне обале, палестинских Арапа и растућег броја јеврејских досељеника. У Сирији су Французи одабрали систем који је се ослањао на мањинске хришћане, алавите и Друзе – на рачун већинских сунита. У Ираку, сунити који су у време Османа представљали регионалну већину, постали су мањина према шиитима.

Етничке или верске групе, уверене да су ускраћене – од Курда и Палестинаца до сунитских и шиитских пустињских племена – наставиле су да оспоравају споразум Сајкс–Пико и његов токсични легат.

Да ли би друкчије границе Блиски исток учиниле стабилнијом, отпорнијом на насиље с којим се данас суочава?

На основу једног века историје није тешко подвући црту и успоставити директну везу између граница које су повлачили Европљани и хроничне блискоисточне нестабилности: регион који је завршио у колонијалном дизајну показао се као сувише слаб и дезорганизован да би се ефикасно одупирао окупацији – како колонијалној јуче, тако и неоколонијалној данас.

Америчка инвазија Ирака 2003. отворила је процес којим је Левант – од Бејрута до Басре – почео да се враћа својим историјским државама и границама. Вакуум моћи који је у Ираку створила администрација Џорџа В. Буша почео је да уништава структуре вештачке државе створене у време споразума Сајкс–Пико. Ирачки шиити и Курди већ имају своје аутономне регионе.

Алавити и њихови савезници – хришћани, Друзи и исмаилити – имају аутономни регион у Сирији, као и локални Курди. Либан је дубоко подељен.

Тачка заокрета могла би да буде и појава Исламске државе, милитантне сунитске групе која је у Мосулу јуна 2014, на заузетој територији од Еуфрата до Медитерана прогласила калифат, који одбацује појам национално.

Вођа ИД Абу Бакр ел Багдади је своје борце одмах послао у пустињу како би булдожером разрушили малу постају која је означавала границу између две модерне арапске државе, Ирака и Сирије. „Крај Сајкс–Пикоа”, поручује на енглеском брадати исламиста у једном од првих пропагандних видео снимака. „Иншалах, даће Бог, ово није прва граница коју ћемо сломити.”

Курди, највећи губитници 1916, остали су расељени по угловима Турске, Сирије, Ирака и Ирана. Припадници највеће нације света без државе тврде да су постојеће границе Турске погрешне, да је то што немају државу фатална последица постосманских граница. „Регион, а Курдистан посебно, подељен је не узимајући у обзир вољу народа, што је водило веку невоља, ратова, оспоравања и нестабилности”, изјавио је недавно председник регионалне владе ирачког Курдистана Масуд Барзани обећавајући ове године референдум о независности.

Било је приче да ће гласање бити организовано управо на 100-годишњицу споразума Сајкс–Пико – како би симболично поручили да је стари колонијални поредак мртав.

Тема исцртавања нових граница Блиског истока није својствена само амбицијама исламиста или Курда. Спекулише се о плановима поделе Ирака на шиитски, сунитски и курдски део. Немали број анализа грађанског рата у Сирији завршава се закључком о фрагментацији земље по истим сунитско-шиитско-курдским шавовима. Палестинци и даље чекају границу своје државе, а питање је какав статус жели Газа. Египатски Синај, где су бедуински лидери у спрези са Ал Каидом или ИД, претворио се у засебну територију ван контроле Каира. У Либану, моћни покрет Хезболаха фактички има своју државу на југу земље.

Блиски исток је и данас пун граница које се не појављују на званичним мапама, а да ли је деценијска геополитичка архитектура саздана на споразуму Сајкс–Пико почела неповратно да се руши уз обазриву подршку разних етничких и верских мањина региона? Шта на то каже историја?

Споразум Сајкс–Пико разобличили су болшевици када су 1917. преузели власт у Русији. „Чињеница да (данас) не чујемо да постоје планови одређених сила који би отворено говорили о поделама региона, не значи да такви планови не постоје – детаљи ће можда постати евидентни касније”, подсећа Џамал Санад ел Суваиди, руководилац Центра за стратешке студије и истраживања у Уједињеним Арапским Емиратима.

Енигма је да ли ће велике силе наставити да подржавају политике које дух етничких и секташких сукоба покушавају да врате у боцу или ће коначно схватити **да је споразум Сајкс–Пико мртав? То би значило више формалне аутономије за Курде и суните** – и више посла за картографе новог Блиског истока који постаје реалност.

Извор: Politika.rs